

Věra Sokolová

Věra Sokolová, Ph.D. (1970), vystudovala modely rodinné práce, feministickou teorii a queer studium na University of Washington v Seattlu. V současnosti působí jako odborná asistentka v Centru gender studií na FHS a FF UK v Praze. Zároveň učí ext praxi FAMU gender a vizualitu. Ve své pedagogické a publikační činnosti se zaměřuje na kritiku heteronormativity, gender a lesbická studia a překračování hranic, zejména ženskou maskulinitu, transgender a drag.

„A co děti?...“: gay a lesbické rodičovství

Diskuse o homosexualitě a registrovaném partnerství jsou od pádu komunistického režimu nedílnou součástí veřejné diskuse o demokracii, lidských právech a svobodě projevu. V průběhu posledních deseti let se z ohnivých a často intuitivních debat o „nenormálnosti“ a „zvrácenosti“ staly odborně založené a většinou vyvážené diskuse o podstatě občanské rovnoprávnosti, složitých a ne vždy viditelných rovinách různých forem diskriminace a respektu k individuální i kolektivní rozmanitosti společnosti. Jakmile se však v diskusi objeví téma rodiny, děti či rodičovství, debata dostane ostré emocionální obrátky a rychle skončí. Dá se tak říci, že otázka „homosexuální rodiny“ je jakýmsi lakmuskovým papírkem tolerance společnosti, její schopnosti dobrat se podstaty vlastních předpokladů a stereotypů a reagovat na ně.

Navzdory neustálým ujišťováním o toleranci a respektu, která všechny tyto diskuse doprovázejí, současný oficiální legislativní postoj české společnosti říká, že gayové a lesby nejsou plnohodnotní lidé. Podstata jejich méněcennosti spočívá právě v argumentu, že by neměli vychovávat děti. Jinými slovy, přes všechna vysvětlování se nedá obejít skutečnost, která z tohoto postoje plyne: pokud – údajně – homosexuálové žitím své sexuality vytvářejí nevhodné prostředí pro přítomnost dětí, argumentujeme zároveň, že homosexuálové jsou nebezpeční a nežádoucí pro společnost. Řečeno „bez obalu“, gayové a lesbické ženy mohou žít v přítomnosti, když už se narodili, ale neměli by zasahovat do budování budoucnosti (tj. působit na děti).

Jaká je podstata těchto obav a jaké jsou jejich důsledky? Na čem jsou tyto názory založené a z čeho vycházejí? Jak na ně

„A co děti?...“: gay a lesbické rodičovství

reagovat? Argumenty o údajné nezpůsobilosti homosexuální rodiny se dají rozdělit do dvou kategorií, podle toho, kam je upřena pozornost: zda na rodiče, gaye a lesbické ženy, kteří jsou hodnoceni jako nepřijatelní rodiče, nebo na děti jako „oběti“ vyrůstání v homosexuálním prostředí. Následující příspěvek se dotýká obou argumentačních rovin. Jeho cílem je představit a rozebrat základní argumenty, mýty a stereotypy, které se v diskusích o homosexualitě, rodině a rodičovství nejčastěji objevují.

Genderová podstata netolerance k homosexualitě

Téma dětí a rodičovství není v diskusích o registrovaném partnerství (RP) tabu, ale zcela evidentně je to téma, které je (nebo spíše až do nedávné doby bylo) nepohodlné pro obě strany. Odpůrci RP většinou jednoznačně prohlásili, že právě otázka dětí je TEN důvod (pro některé z nich jediný), proč RP neschvalovat, neboť přítomnost dětí v homosexuálních svazcích je společensky nežádoucí a adopce nepřipadá v úvahu. Až do nedávné doby je zastánci RP často stejně rychle ujistili, že o adopci a osvojení dětí jim rozhodně nejde. Otázka dětí tak byla paradoxně jediným bodem, na kterém se zastánci a odpůrci RP téměř bezvýchledně shodli. Tato pozice se ale postupně mění. Sami představitelé gay a lesbických iniciativ si totiž začali uvědomovat, že rozhodující test tolerance homosexuality spočívá právě v oblasti rodičovských práv. Jak lesby, tak vzrůstající počet gayů vnímají, že otázka dětí a možnost adopce je naprosto zásadním vyjádřením plnohodnotnosti jejich lidství, a nejsou ochotni mlčet a souhlasně kývat na argumenty o vlastní rodičovské nezpůsobilosti či jejich údajné absenci touhy a zájmu o děti.

Právě v souvislosti s otázkou homosexuálního rodičovství si navíc lesbické ženy začaly zásadně uvědomovat, že veřejné postoje a názory gay mužů, kteří byli až donedávna téměř výhradně veřejnými mluvčími „homosexuálních“ zájmů, ne vždy nutně vyjadřují a odrážejí postoje a zájmy lesbických žen. Dříve se lesbické ženy často nechaly přesvědčit, že je lepší „vrabec v hrsti než holub na střeše“ a nechaly gay představitelům mluvit za celou homosexuální komunitu. Lesbické ženy jsou ale stále více vidět a schopné otevřeně a jasně vyjadřovat i takové vlastní názory a pozice, které se nutně neshodují s argumentační strategií gay

mužů. Jinými slovy, stále více homosexuálních lidí, a zejména lesbických žen, se nebojí otevřeně vyjadřovat obavy z uzákonění RP za každou cenu, v jakémkoliv podobě, tj. zejména bez možnosti adopce a plnohodnotného rodičovství, což by popíralo jejich vlastní potřeby a touhy. Domnívám se, že tento posun v argumentaci je zásadním průlomem v debatách o homosexualitě a RP, který dokládá, že tyto diskuse se dostávají na novou úroveň. Důležitou součástí této diskuse je uvědomění si, jak úzce jsou spolu provázané homofobie (nepodložený strach z homosexuality) a genderové stereotypy, a že tudíž není možné bojovat proti netoleranci k homosexualitě bez reflexe genderových stereotypů. Diskuse o rodině a rodinných rolích nabízí možná nejpříhodnější kontext, v němž je možné fungování genderových mýtů a stereotypů sledovat a zamyslet se nad jejich oprávněností a funkcí.

Stejně jako gender a sexualita jdou ruku v ruce jako organizační principy společnosti, tak sexismus (diskriminace na základě pohlaví) a homofobie jdou ruku v ruce jako 1) příčiny asymetrického postavení mužů a žen (heterosexuálů/homosexuálů, potažmo gayů/leseb) ve společnosti a 2) jako důsledky neochooty (či neschopnosti) společnosti vnímat a přiznat genderovou podstatu jejího fungování. Stejně jako u sexismu, podstata homofobie tkví z velké části v genderových stereotypech, které omezují všechny muže a ženy bez ohledu na jejich sexuální orientaci. Nicméně stereotypy a mýty „správného“ mužství a ženství jsou postavené na heterosexuální orientaci jako určující normě sexuálního a emocionálního založení jedince. Odvolávají se na „ženské“ a „mužské“ vlastnosti, které jsou údajně totožné s biologickým pohlavím ženy a muže a výrazem jejich „přirozené“ komplementarity (vzájemného doplňování). Tyto normy tak mají daleko závažnější důsledky právě pro gaye a lesby, kteří svým životím dokazují, jak flexibilní a relativní komplementarita pohlaví je. Stejně tak jako genderová analýza pomáhá rozkrývat podstatu nerovného postavení žen a mužů ve společnosti, je feministická kritika genderových stereotypů naprosto zásadní pro chápání podstaty homofobie. Jinými slovy, tolerance k homosexualitě se nedá budovat bez pochopení genderových aspektů její netolerance.

Rodiče a děti aneb existuje homosexuální rodina?

Termín homosexuální rodina je v podstatě zavádějící. Co přesně znamená? Že všichni členové a členky rodiny jsou homosexuální? Že rodiče či rodič jsou gayové nebo lesby? Že děti či jedno z dětí, a tím pádem případný sourozenec, je homosexuální? Nebo že prarodič, teta, strýc, bratranec, sestřenice atd. je gay nebo lesba? Všechny typy těchto rodin jsou nejen možné, ale v naší společnosti i existují. Je zajímavé, že rodinu, v níž homosexuální rodiče mají homosexuální dítě (či děti) naše společnost považuje za rodinu heterosexuální, zatímco rodinu s homosexuálními rodiči a homosexuálními dětmi za rodinu homosexuální. O čem to vypovídá? Minimálně o tom, že rodina není vnímána jako vztažná síť rovnocenných interakcí, ale že jako určující prvek pro (sexuální) hodnocení rodiny jsou bráni rodiče, tedy dospělí jedinci. Zajímavé je i to, že rodiny, v nichž homosexuální jsou děti, jsou společností přijímané daleko více než rodiny, v nichž jsou homosexuální rodiče. Tato tendence poukazuje na to, že tolerantnější ke gayům a lesbám se začíná poměrně radikálně měnit v okamžiku, kdy se z těchto „dětí“ stanou dospělí homosexuálové, kteří stejně jako jejich rodiče začnou toužit po vlastních dětech a rodině.

Pokud se hovoří o „traumatech dětí“, téměř výhradně se tyto diskuse týkají dětí vyrůstajících v rodinách gay a lesbických rodičů, dětí, které jsou automaticky vnímány jako a priori heterosexuální. Diskuse o případných traumatech homosexuálních dětí vyrůstajících v heterosexuálním či dokonce homofobním prostředí se u nás téměř nevyskytují. Heterosexuálové tedy „mají“ svou sexualitu již od dětství/dospívání, a ta musí být společností chráněna, zatímco homosexuální lidé ji buď nemají, nebo není důležitá se společensky zabývat její ochranou jako stejně hodnotnou formou sexuality. Rozpor mezi argumentem, že homosexualita je vrozená a „normální“, a nadějí, že dítě je heterosexuální, vypadá zdánlivě nevinně. Nicméně v předem se rozumějící naději, že dítě je heterosexuální, dítěti od narození systematicky vštepujeme názor, že homosexualita je hodnotnější a více žádoucí, čímž se homosexualita dostává do pozice méněcennosti. Z tohoto rozporu tedy opět vyplývá téměř neviditelně normativní

postoj k heterosexuálně jako ke společensky nadřazené a vnímání homosexuality jako „chyby“ či „nešťastné náhody“, která se „někdy stane“, a teprve pak je nutné se jí zabývat.

Jinými slovy, co tedy říkáme o homosexualitě, pokud gayům a lesbám bráníme v uzavírání stejně hodnotných partnerství a realizaci představ o spokojené rodině a zabezpečené budoucnosti? Ano, narodili jste se a jste plnohodnotnými členy a členkami společnosti, ale nerozmnoužijte se a nepřenášejte „své“ hodnoty či vlastnosti na příští generaci? A co říkáme dětem, jejichž sourozenci, sestřenice, bratranec, tety a strýcové jsou otevření gayové a lesby a zapojují se do vytváření rodinného prostředí těchto dětí, podléhají se na jejich výchově a zrání, jsou jejich vzory a modely, fungují jako jejich milované bytosti, zpovědní vrby, inspirativní zdroje či emocionální štíty? Myslím, že tento rozpor mezi skutečností a legislativním postojem ke gayům a lesbickým ženám, který naše společnost oficiálně zastává, je pro děti, které v přítomnosti homosexuálních lidí vyrůstají (a samozřejmě nejen pro ně), velmi nebezpečný. Vytváří totiž dvojitý svět reality, v němž jsou gayové a lesby na jednu stranu údajně plnohodnotní občané, a na druhou jsou jim stejně automaticky, na základě údajně racionálních a nezpochybnitelných argumentů, upírána práva na rodinu a manželství, které všichni ostatní občané mají. Je tedy třeba zamyslet se nad tím, na čem tyto argumenty stojí.

Rodina jako selektivní instituce

Odpůrci RP a přítomnosti dětí v homosexuálních svazcích argumentují tím, že jak RP, tak děti vyrůstající v rodinách gayů a lesbických žen ohrožují a znehodnocují postavení „tradiční“ rodiny. Jak trefně poukazuje kritik Michael Warner, ti, kdo takto argumentují, v podstatě chtějí, aby jejich koncept rodiny byl neposkvrněný, a dá se říci svatý, na úkor rodin jiných. Jinými slovy, hodnota tradiční rodiny podle tohoto argumentu nabývá a ztrácí význam pouze ve vztahu k rodinám jiným, netradičním. Definice toho, co znamená hodnota rodina, je v těchto debatách přímo tvořena jako opak k rodině partnerů stejného pohlaví. Pohlížení na homosexuální rodinu jako na znehodnocující či urážející je tedy způsob a prostředek, jak pohlížet a definovat heterosexuální rodinu jako hodnotnou a účtyhodnou. Předseda Gay iniciativy

Jiří Hromada k tomu správně poznamenal, že „boj za záchranu tradiční rodiny musí být vybojován na jiných frontách“ než argumenty o nepřijatelnosti homosexuální rodiny.

Co je tedy „tradiční rodina“? Tradiční pojetí rodiny vychází z heterosexuální normy a rodinu chápe jako manželský pár muže a ženy, kteří spolu bydlí a vychovávají spolu děti. Jinak se této rodině také říká rodina „nukleární“ (oproti pojetím tzv. „širší“ rodiny). Přitom je důležité, že tento pohled odvolávající se na „tradicí“ má tendenci rodinu prezentovat jako jev, který je historicky a kulturně neměnný. Koncept rodiny se ale v průběhu dějin měnil a mění, a to jak v závislosti na místě, tak na historické době. Jinými slovy, rodina není přirozený fenomén, ale naprosto racionální, politická a hlavně selektivní instituce, která funguje jako organizační a kontrolní jednotka (jakékoliv) společnosti. To, jakou definici ta která společnost uznává a naopak neuznává, tedy vypovídá primárně o politice a zájmech státu, a nikoliv o „přirozenosti“ či „nepřirozenosti“ rodiny, o které je řeč.

Pokud se bavíme o rodině jako selektivní instituci, je dobré připomenout, že stejně jako manželství, které jako koncept a instituce legitimizuje některé páry na úkor jiných párů, i rodina legitimizuje (a naopak diskriminuje) určité jednotky na úkor jiných. A jak u manželství, tak u rodiny tato legitimizace a diskriminace není závislá na sexuální orientaci. Pro páry, které se berou, je manželství zhodnocením jejich vztahu. Jakmile se člověk rozhodne neoženit či neprovdát a přesto chce párově žít, nezávisle na své sexuální orientaci okamžitě pocítí důsledky svého rozhodnutí postavít se mimo uznávaný rámec partnerství: ať se jedná o daně, bydlení, nárok na děti, výživovací povinnosti, majetkové záležitosti, dědění atd... Přesně v tom spočívá selektivnost manželství jako instituce. Rozdíl je pouze v tom, že heterosexuální páry možnost tohoto rozhodnutí mají, zatímco homosexuální ne. Co se rodiny týče, tato výběrovost funguje úplně stejně – i v případě heterosexuálních rodin jsou některá uskupení legitimizována (nabývají na hodnotě) na úkor jiných prostřednictvím legislativně právních předpisů. Pokud tedy chceme tyto instituce párového soužití ve společnosti zachovat a podporovat je jako nosné instituce pro organizaci státu a společnosti, pak musí být stejně pro heterosexální i homosexuální jedince.

Analogicky je možné zamyslet se například nad argumentem o nepřijatelnosti rasově smíšených manželství v minulosti. Ještě před stopadesáti lety byli černoši považováni za tři pětiny člověka a sexuální vztah, natož manželství, mezi běloškou a černošskou populací byl nejen tabu, ale i kriminální akt. Pohled na rasově smíšené páry byl společensky nepřijatelný, protože to byl vztah „proti přírodě“. Tento názor nám dnes již připadá tak absurdní a společensky i politicky neobhajitelný, že je možná obtížné vidět analogii mezi rasou a sexuální orientací. Jde ale pouze o to, co daná společnost v dané době považuje za žádoucí a ne žádoucí. Rasismus je již dlouho na seznamu nežádoucích společenských fenoménů, ale homofobie je v naší společnosti stále tolerována a dokonce přijímána jako výraz etických hodnot.

Funkčnost rodiny a genderové role

Je zcela zřejmé, že ať rodiče tvoří dva muži, dvě ženy či žena a muž, existuje soubor úkolů a povinností, které rodina musí zvládnout a rozdělit si mezi sebe. V každé rodině to funguje jinak a každá „funkční“ rodina si tyto záležitosti nějak uspořádá. Zásadní otázka tedy je, podle jakých kritérií hodnotíme onu „funkčnost“. V naší společnosti tato funkčnost mimo jiné bezpodminečně souvisí s přítomností obou pohlaví a zákon o rodině stanoví, že matka a otec musí být biologická žena, respektive muž. Podstatu těchto iracionálních obav a vágních argumentů, že od přírody je „přirozené a dané“, že základ rodiny tvoří žena a muž, vyjádřil poslanec Vlastimil Tlustý z ODS, když prohlásil: „nechci se dožít toho, jak dva pánové vysvětlují svému synovi, který z nich je maminka.“ Tento argument ukazuje, že častou podstatou strachu z homosexuality je obava, že v každodenním životě se ženy obejdou bez mužů a muži bez žen. Zahraniční studie nicméně takové obavy nijak nepotvrdily. Naopak došly k závěru, že homosexuální rodiče kladou daleko větší důraz na rozmanitost osobnostních vzorů pro své děti než rodiče heterosexuální. V této souvislosti není jistě nepodstatné například ani to, že pokud si jedinec operativně změní pohlaví, může za současných českých zákonů již roli otce či matky vykonávat. Jinými slovy, nezávisle na genderové socializaci, kterou jedinec prošel, samotná biologická změna pohlaví z něj dělá přijatelného rodiče opačného

pohlaví, zatímco gayům a lesbám je schopnost zastupovat tuto roli upírána. Nicméně sám argument, že mateřská a otcovská role je nezpochybnitelně spjatá s biologickým pohlavím muže a ženy, je problematický. Vychází totiž z pohledu, že všichni biologičtí muži a všechny biologické ženy mají ty samé vlastnosti a chování, z nichž plynou dané a neměnné ženské (mateřské) a mužské (otcovské) role. Lidské vlastnosti jsou ale souborem charakteristik, které jedinec dědí, získává prostřednictvím socializace a identifikuje se s nimi nezávisle na svém pohlaví. Neexistují žádné ženské vlastnosti a charakteristiky, které by měly všechny ženy bez rozdílu a neměl je žádný muž, a naopak. Jinými slovy, není možné spojit rozdělení mateřských a otcovských rolí a rodinných úkolů automaticky, a hlavně bezpodmínečně, s biologickým pohlavím ženy a muže. Pak není ani důvod, proč by fungující rodinu nemohly a neměly tvořit dvě ženy či dva muži. Americká akademie pediatrií, která zastupuje zhruba 55 000 lékařů, zveřejnila v únoru 2002 studii o homosexuálním rodičovství založenou na téměř dvacetiletém výzkumu, který ukázal, že „v modelu rodičovství a postojů mezi homosexuálními a heterosexuálními rodiči je daleko více podobnosti než odlišností“. Jinými slovy, hodnoty, které rodina svým dětem vštěpuje, a způsoby, jakými to dělá, včetně genderových a rodičovských rolí, nejsou závislé na sexuální orientaci rodičů.

Navíc, interakci obou pohlaví kolem sebe vidí všechny děti. Dovolím si tvrdit, že neexistuje rodina, která by neměla žádnou sociální vztahovou síť příbuzenstva a přátel, kde by dítě nemělo ani žádné prarodiče, ani tety, strýce, bratrance, sestřence či prátele svých rodičů. Vztahové role a modely rodičovství také daleko více než na pohlaví či sexuální orientaci partnerů závisí na mocenském uspořádání vztahu, komunikačních schopnostech páru a společenských stereotypch, které vytvářejí kontext pro práci a role v rodině. Je to také společnost jako celek, a zejména média, které potažmo vytvářejí otevřené i skryté tlaky na to, co kdo má v rodině dělat, jakým způsobem a proč. Zda těmto stereotypům pár věří, jakou jim přikládá důležitost a do jaké míry z nich vychází při organizaci vlastní rodiny, opět nezávisí na sexuální orientaci, ale spíše na stupni vzdělání, rozhledu, otevřenosti a komunikaci daného páru.

Obraz gay a lesbického rodičovství a touha po dětech

Nejsou to ale jen odpůrci RP, kdo se k přítomnosti dětí v homosexuálních svazcích staví odmítavě. Možná trochu překvapivě sám předseda Gay iniciativy Hromada v r. 2000 prohlásil, že „je naprosto nezodpovědné vnucovat veřejnosti, že RP je alternativním manželstvím... Manželstvím rozumíme muže, ženu a eventuálně děti, pro které je vytvářeno nejvhodnější prostředí pro výchovu. Navrhovaný zákon nevytvářejí manželství, ale plat-formu pro soužití dvojic téhož pohlaví, bez možnosti adoptovat děti.“ Hromadova argumentace byla navíc podporována nejen zastánci RP z řad ne-homosexuálů, ale také mnoha lidmi z gay a lesbické komunity samotné. Tento postoj jasně ukazuje, že obavy o propojení tématu dětí a homosexuality vycházejí i zevnitř homosexuální komunity. Tento výrok je zajiště zejména strategicky a jeho podstatou je přesvědčení, že otázka dětí by opravdu neměla být součástí legislativy (zákonných úprav) o RP, neboť radikálně zmenšuje možnost přijetí tohoto zákona. Pojďme se ale podívat na důsledky této argumentace.

Za prvé je zastrašující svou rétorikou o údajné nezodpovědnosti těch, kteří chtějí argumentovat, že RP je manželství jako každé jiné a homosexuální rodina je rodina jako každá jiná. Jako důležitou vidím ale zejména otázku, proč by gayové a lesbické ženy měly „strategicky“ vytvářet zkreslený obraz o svých touhách a potřebách a v rámci snahy o uzákonění RP za každou cenu argumentovat tím, že netouží po dětech stejně jako heterosexuálové. Tím by totiž jen podporovali další myšlenku, že existuje nějaká spojitost mezi touhou po mateřství a rodičovství a sexuální orientací. Neexistuje jediná studie, která by dokazovala jakoukoliv korelaci mezi sexuální orientací a touhou po dětech (nebo její absencí). Lidé děti buď chtějí nebo ne, ať jsou to heterosexuálové či homosexuálové. Důvody, proč gayové a lesbické ženy mají děti v průměru méně, je spíše důsledkem institucionálních bariér a zákazů, které společností jejich touze po dětech systematicky vytváří (např. v USA je podle statistik každá pátá lesba a každý desátý gay rodičem, v Německu je každá třetí lesbická žena matka. Dá se tedy předpokládat, že u nás je to podobné). Dlouhodobé vytváření nepravdivého a zkresleného

ho obrazu o tom, že gayové a lesby z podstaty své sexuální orientace netouží po dětech, je navíc společensky nebezpečné i proto, že tento proces homogenizuje touhy a zájmy gayů a leseb, což zpětně přímo vybízí ke stereotypnímu vnímání homosexualit, a tím podporuje homofobii ve společnosti.

Jak již bylo řečeno, představa, že homosexuálové nestojí o děti, je částečně logický důsledek skutečnosti, že za homosexuály doposud hovořili převážně muži, pro které je otázka adopce a přítomnosti dětí ve svazku menší prioritou, než pro lesbické ženy. Nicméně i tento pohled je problematický a váže se opět k genderovým stereotypům v naší společnosti o vztahu žen a mužů k dětem. Jedná se o názor, že muži mají menší (či dokonce žádný) zájem o děti a rodičovství pro ně není důležité. Neexistují ale žádné statistické ani sociologické podklady, které by tento argument podporovaly. Jediné „důkazy“, které máme, jsou osobní postoje některých gay představitelů, kteří takto argumentují. Navíc tento stereotyp, který tvrdí, že ženy mají k dětem „od přírody“ blíže a jsou a priori lepší rodiče, není relevantní pouze v rámci tématu homosexuálního rodičovství, ale rodičovství vůbec (tj. přidělování dětí po rozvodu, „mateřská“ dovolená, role matek a otců v rodině a při výchově apod.)

Tyto představy také úzce souvisí s obrazem rodičů, matek (žen) a otců (mužů) v médiích, který významně ovlivňuje představy společnosti o tom, jak by vypadala rodina dvou žen a dětí, resp. dvou mužů a dětí. Z tohoto úhlu pohledu je sporné, zda se vůbec dá hovořit o homosexuálním rodičovství, či zda je nutné rozlišovat gay a lesbické rodičovství, neboť obraz rodiče gaye a rodiče lesbické ženy není v žádném případě stejný. Zde je nutné říci, že z argumentů vyplývá, že obava z rodičovství dvou mužů je, opět díky genderovým stereotypům o „přirozeném mateřství“, větší, než je tomu u rodičovství dvou žen, a gayové tak mají v tomto ohledu společenskou situaci těžší.

Navíc přístup k rodičovství je pro lesbické ženy a gay muže také zásadně odlišný. Pokud si do homosexuálního svazku nepřivedou gayové a lesby děti z předchozích vztahů, lesbické ženy mohou využít alespoň některých forem asistované reprodukce, i když české zákony jsou v tomto ohledu absurdně restriktivní. Muži tuto možnost nemají. Pro gay muže je možná v podstatě

pouze adopce (pokud se nedohodnou s lesbickými ženami na alternativní formě reprodukce a výchovy, což se samozřejmě ve skutečnosti děje.) Možnost adopce je ale díky genderovým stereotypům pro muže nesrovnatelně těžší než pro ženy, a v ČR téměř nemožná. Ve Velké Británii již existuje anonymní spermobanka výhradně pro lesbické páry, ale služba, která by nějakým způsobem umožňovala přístup k adopci právě narozených dětí mužům (a nejen gayům), nikde na světě zatím neexistuje.

Lepší homosexuální rodina než žádná?

Je nutné poznamenat, že vedle argumentů *proti* homosexuálnímu rodičovství se samozřejmě objevují i argumenty *pro* přítomnost dětí v homosexuální rodině a možnost adopce či pěstounské péče gay a lesbickými rodiči. Paradoxně ale většina těchto rádoby pozitivních argumentů je také postavena na názoru, že homosexuální rodičovství je nějakým způsobem problematické či méně hodnotné.

První například zastává názor, že v naší společnosti žije velké množství dětí v ústavech, děti fyzicky či psychicky handicapovaných nebo dětí sociálně znevýhodněných. Z dětí, které jsou nucené vyrůstat mimo svou biologickou rodinu (kterých je zhruba 1 procento celkové populace) je pouze 1–2 procenta dětí, které jsou opravdovými sirotky, jimž zemřeli oba rodiče. 98 procent dětí jsou tedy děti tzv. „sociálně osiřelé“, které mají alespoň jednoho biologického rodiče, jenž se o ně neurčí, nemůže nebo nechce starat. Zastánci adopce dětí homosexuálními páry tedy argumentují, že pro tyto děti je rozhodně lepší rodina na gayů či lesbických žen než rodina žádná. Druhý názor tvrdí, že ani heterosexuální rodiny nejsou ideální, a poukazuje na to, kolik je u nás rozvedených manželství, neúplných rodin, rodin alkoholiků či rodičů, kteří své děti zanedbávají nebo týrají. Tvzení, které z této děsivé představy vyplývá, je, že homosexuální rodina je v každém případě lepší než tato prostředí.

I když tyto dva argumenty homosexuální rodičovství podporují, je důležité uvědomit si, že podstatou a implikací obou dvou je názor, že homosexuální rodina je méně hodnotná než rodina heterosexuální. Stejně přijatelnou (či dokonce přijatelnější) se stává pouze v případě, že heterosexuální rodina selže a je dysfunctionální. Taková argumentace, i když s nejlepšími úmysly, je ale

velmi problematická, neboť popírá skutečnost, že homosexuální rodičovství – naprosto rovnocenně jako rodičovství heterosexuální – je vyjádřením a přirozeným vyústěním touhy po dětech, rodině a společné budoucnosti.

Homofobie a zdravý vývoj dítěte

Když pomineme faktory, které se liší od rodiny k rodině, od páru k páru a nemají žádnou přímou souvislost se sexuální orientací, musíme se zastavit u otázky, proč jsou to muž a žena, pouze z titulu biologického bytí mužem a ženou, kteří údajně vytvářejí to jediné správné prostředí pro výchovu dítěte. Argument o tom, že pouze muž a žena spolu mohou zplodit dítě, takže jejich svazek je nějakým způsobem přirozenější, neboť zachovává kontinuitu lidstva, v tomto kontextu neobstojí. Například u adopce se bavíme téměř výhradně o homosexuálních párech, které vlastní děti mít nemohou – a jejichž počet neustále stoupá. (Podle informací Sdružení LATA zabývajícího se náhradní rodinnou péčí bylo před patnácti lety v Čechách a na Moravě osvojováno kolem 1000 dětí ročně. Dnes je to zhruba 500, ale žadatelů o adopci je 4–5krát více. V souvislosti s genderovými stereotypy je zejména zajímavá skutečnost, že většina žadatelů do přihlášek ve svých požadavcích píše, aby dítě bylo co nejmenší, pokud možno modrooké, blondaté a aby to byla holčička...)

Kromě toho gayové a lesby samozřejmě fyzicky děti mít mohou stejnou měrou jako heterosexuálové, a jak již bylo řečeno, otázka uspořádání vztahů biologických rodičů je kulturně a historicky podmíněná, čili není podmíněná biologickou podstatou reprodukce. Zbývá tedy argument o tzv. „společenských rizikách“, o výchově a poskytování prostředí pro rozvoj dítěte. Vedle argumentu o absenci pohlavních rolí, tj. že dítě se nemůže správně a komplexně rozvinout, pokud kolem sebe neuvídí interakci obou pohlaví, který byl již zmíněn, je nejčastěji udávaným důvodem proti přítomnosti dětí v homosexuálních rodinách jejich údajné utrpení a narušení jejich psychického vývoje.

Čím přesně tedy děti z homosexuálních rodin trpí a čím se údajně naruší jejich psychický vývoj? Děti z rodin gayů a leseb možná skutečně trpí více, zásadní je ale ptát se, z čeho jejich trauma pramení a v čem spočívá. Americká pediatrická asociace

nedávno publikovala výzkum, který došel k závěru, že v samotných rodinách děti žádnou újmu nezakoušejí. Ve vzorku 300 dětí z homosexuálních rodin, které tato studie zkoumala, žádné nevykazovalo zmatky v genderové identitě. Tato studie také uvádí, že lesbické matky měly sklon být starostlivější při poskytování mužské role pro své děti oproti rozvedeným heterosexuálním matkám. Výzkum dále uvádí, že děti gay a lesbických rodičů byly stejně společensky a psychologicky vyrovnané jako děti z heterosexuálních rodin. Dr. Judith Stacey z Kalifornské univerzity k tomu uvedla, že „...ve skutečnosti homosexuální adopce probíhají, a homosexuálové stejně jako heterosexuálové děti mít chtějí a mají je. To je skutečnost, která prostě je. Co je důležité, je tedy dát rodičům a dětem v těchto rodinách stejná práva a stabilitu, jakou mají ostatní členové společnosti. Když se dva dospělí lidé podílejí na rodičovství dítěte, oni i dítě si zaslouží klid, který přichází s právním uznáním.“ Děti, které se do svazků gayů a lesbických žen rodí nebo do nich přicházejí, by tedy měly vědět, že jejich vztahy s oběma rodiči, se kterými žijí, jsou stabilní a právně uznávané. Jinými slovy, veřejné právo by mělo doprovázet společenskou realitu, nikdo ne žádá, aby bylo průkopníkem nových možností.

Děti a rodiče, kteří se účastnili různých studií, nicméně podávali obraz o homofobii, která narušuje jejich životy: odmítavé výroky ve škole a zaměstnání, posměch kamarádů, nepochopení učitelů, překážky ze strany úřadů. Tím vším jak děti, tak rodiče samozřejmě trpí. Nicméně z těchto výpovědí jasně vyplývá, že tato traumatizace a stigmatizace nevzniká v rodině, nepůsobí tedy uvnitř a zevnitř rodiny, ale že příčinou těchto problémů je homofobie společnosti. Jinými slovy, z výpovědí dětí z rodin homosexuálních rodičů a jejich psychologických profilů, které jsou nám k dispozici, je zřejmé, že v centru pozornosti by měla být ne homosexuální rodina, jak je tomu doposud, ale homofobie společnosti. Problém s argumenty, které poukazují na „so-beckost“ gay a lesbických rodičů, kterým údajně nezáleží na tom, že jejich děti by byly vystaveny šikaně a posměchu, šikovně přesouvá zodpovědnost za předsudky společnosti z původce homofobických názorů zpět na jejich oběti, tj. homosexuály samotné. Gayové a lesby jsou tak dvojnásobně potrestáni za svou sexuální

orientaci: jednak jsou vystaveni otevřeně nebo skrytě netoleranci a jednak jsou žádáni – na rozdíl od jiných menšinových skupin, u kterých by nám něco takového žádat přišlo absurdní – aby se vzdali svých rodičovských tužeb a práv.

Odpůrci přítomnosti dětí v homosexuální rodině zatím nemulovali jediný jasný argument, který by podporoval jejich obav vy z nebezpečí gay a lesbických rodin – který by logicky nekončil postojem, že homosexualita je v podstatě společensky nežádoucí jev. Nejmocnější zbraní těchto názorů je skutečnost, že nemusejí žádné důkazy či logická vysvětlení poskytovat, neboť dopadají na úrodnou půdu dominantních představ o tom, co je „správná“ a „přijatelná“ rodina. Dominantní názory, ať se týkají čehokoliv, mají vždy tu výhodu, že se nemusí obhajovat, neboť většina se z pouhého početního vyjádření stává v tomto kontextu měřítkem pravdivosti a normality. Je na nás, abychom se pustili za tyto hranice a zamysleli se nad podstatou argumentů, které se v těchto diskusích objevují. Obava, že z dítěte vyrůstajícího v gay či lesbické rodině se také stane homosexuál, má tak velmi jednoduchou, ale zároveň hlubokou odpověď: no a? Jsem přesvědčená, že už jen svou existenci je homosexuální rodina velkým přínosem pro rozvoj tolerantní společnosti. Děti vyrůstající v rodinách, ať homosexuálních nebo heterosexuálních rodičů, kde si rodiče jsou společenských genderových stereotypů vůči vědomí a vědomě proti nim svým vztahem a svou výchovou bojují, získají daleko lepší výbavu pro vlastní rozvoj tolerance, respektu a společenské citlivosti, než děti k rodin, kde k této reflexi ze strany rodičů, přibuzenstva a přátel nedochází. V tomto procesu má homosexuální rodina ten náskok, že již svou rodinou skladbou a priori bourá zakořeněné stereotypy o ženství a mužství a mateřské a otcovské roli, a to nejen uvnitř sebe sama, ale i ve svém okolí.

Literatura:

- Pavel Barša, *Panství muže a touha ženy: Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem* (Praha: SLON, 2002).
- Andrea Baršová, „Partnerství gayů a lesbiček: kdy dozraje čas pro změnu?“ In *Politika rodu a sexuální identity. Sociální studia* 7 (Brno, MUNI, 2000).
- Pierre Bourdieu, *Nadobáda mužů* (Praha: Karolinum, 2000).
- Claudia Card, *Lesbian Choices* (New York: Columbia University Press, 1995).
- Lillian Faderman, *Krásnější než láska mužů: romantické přátelství a láska mezi ženami od renesance po současnost* (Praha: OWP, 2002)
- Jiří Fanel, *Gay historie* (Praha: Dauphin, 2000).
- Leslie Feinberg, *Pohlavní štuanci: dějiny transiád* (Praha: GG 2000, trans. Tereza Spencerová).
- Michel Foucault, *Dohlížet a trestat a Víle k vědění: dějiny sexuality I.* (Praha: Hermann a synové, 1999).
- Gregory Herek, ed. *Stigma and Sexual Orientation: Understanding Prejudice Against Lesbians, Gay Men, and Bisexuals.* Psychological Perspectives on Lesbian and Gay Issues, Vol. 4 (London: SAGE, 1998).
- Pavlna Jánošová, *Homosexualita v názorech společnosti* (Praha: Karolinum, 2000).
- Sylvia Ondrisová, Marianna Šipošová, Ivana Červenková, Paula Jójárt a Gabriel Bianchi, *Neviditelná menšina: Čo (ne)vieme o sexuálnej orientácii* (Bratislava: Nadácia Občan a demokracia, 2002).
- Suzanne Pharr, *Homophobia: A Weapon of Sexism* (Little Rock: Chardon Press, 1988).
- Ivo Procházka, *Coming Out: průvodce obdobím nejistoty, kdy kluci a holky hledají sami sebe* (Brno: STUD a Praha: Gay iniciativa, 2002).
- Ivo Procházka, David Janík a Jiří Hromada, *Společenská diskriminace lesbických žen, gay mužů a bisexuálů v ČR* (Praha: Gay iniciativa, 2003)
- Leila Rupp, *Vytoužená minulost: Dějiny lásky a sexuality mezi osobami stejného pohlaví* (Praha: OWP, 2001).

Věra Sokolová: „Moje tělo je ONA: Apriles 2003 a politika ženského/lesbického těla“ In *Souvislosti* (2003).

Marianna Šipošová, Paula Jójárt, Anna Daučíková a kol. *Správa o diskriminácii lesbických žien, gejoj, bisexuálov a bisexuálok na Slovensku* (Bratislava: Q Archiv, 2002).

Gerlinda Šmausová, „Proti tvrdošijné představě o ontické povaze gender a pohlaví.“ In *Politika rodu a sexuální identity. Sociální studia 7* (Brno, MUNI, 2000).

Kees Waaldijk, „Cestou malých změn: jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví?“ In *Politika rodu a sexuální identity. Sociální studia 7* (Brno, MUNI, 2000).

Michael Warner. *The Trouble with Normal* (Harvard University Press, 1999).

Vera Whisman, *queer by choice: lesbians, gay men and the politics of identity* (New York: Routledge, 1995).

4. kapitola

Násilí páchané na ženaích